

**МОДЕЛІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН МІЖ
СУБ'ЄКТАМИ ІНТЕГРАЦІЇ НА РИНКУ МОЛОКА І МОЛОЧНОЇ
ПРОДУКЦІЇ**

**Чмут А.В., аспірантка, Інститут проблем ринку та економіко-
екологічних досліджень НАН України м. Одеса**

В статті проаналізовані існуючі підходи до формування економічного механізму взаємодії, формування ціни та розподілу прибутку між учасниками в вертикально інтегрованому підприємстві.

The article analyzed the existing approaches to economic cooperation mechanism, pricing and profit distribution between participants in a vertically integrated company.

Постановка проблеми. Аналіз існуючих проблем на ринку молока і молочної продукції та підходів щодо їх подолання різних вчених науковців дозволяють прийти до висновку, що ефективність суб'єктів господарювання на даному ринку може бути досягнута тільки, якщо його учасники будуть функціонувати як єдина система. Проте при побудові системних відносин на основі інтеграції, одним з найбільш складних завдань є вирішення протиріч при узгодженні економічних інтересів між її суб'єктами. Це вимагає більш докладного аналізу основних механізмів формування економічних відносин при різних формах взаємодії суб'єктів ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень показав, що питанню ціноутворення на ринку молока приділяли увагу: Пархоμεць М.К. Протасова Л.В., Хорунжий М.Й, Соловійов М.Ф. та ін. На питаннях формування інтегрованих структур на ринку молока і молочної продукції та удосконалення виробничо-економічних відносин, зосереджували

увагу у своїх наукових працях Саблук П.Т., Ільчук М.М., Червен І.І., Азізов С.П., Дорошенко Ю.А., Іскакова Д.М. Оцінку різних варіантів застосування економічного механізму всередині інтегрованої структури здійснювали Мальцев Н.В., Ярема Л.В., Андрійчук В.П., Охріменко І.В. та ін.

Постановка завдання Метою дослідження є аналіз існуючих підходів до формування економічного механізму взаємодії підприємств, що є учасниками різних форм вертикальної інтеграції.

Виклад основного матеріалу. Інтегровані підприємства являють собою складну систему, основною ознакою якої є її цільове призначення. Головним джерелом нестабільності системи є розходження цілей ключових підсистем, адже часто загальна мета системи хоч би частково вступає в протиріччя з індивідуальними цілями окремих агентів.

Аналіз джерел наукової літератури показав, що серед основних чинників, що стримують розвиток ринку молока і молочної продукції є неадекватність задоволення економічних інтересів.

Основною метою інтеграції підприємств є отримання певного позитивного ефекту, за рахунок зменшення собівартості продукції, транзакційних витрат, економії на масштабах та інших можливостей і вигід пов'язаних з синергічним ефектом від інтеграції. Це в свою чергу впливає на кінцеву ціну продукції, а відповідно на її цінову конкурентоспроможність.

В умовах ринкової економіки узгодження економічних інтересів посідає перше місце при формуванні інтегрованої структури. Особливо гостро це питання стоїть при узгодженні принципів розподілу ефекту при вертикальній інтеграції між виробниками сировини і переробним підприємством.

На сучасному етапі на ринку молока і молочної продукції склалась така ситуація при якій переробі підприємства є достатньо мотивованими для створення інтегрованих формувань, налагодженні взаємовигідних економічних зв'язків для формування сировинної бази та нормалізації виробничого циклу. Формування ефективного ціноутворюючого механізму всередині інтегрованого

формування є джерелом зацікавленості у співпраці та підвищення мотивації на всіх ланках: виробництво-переробка-торгівля.

Рис.1. Економічний механізм взаємодії підприємств в інтегрованих структурах*

* Джерело: складено та доповнено автором на основі: [1- 4]

Наразі в залежності від типу взаємовідносин між учасниками ринку, формуються різні економічні механізми їх взаємодії, що в свою чергу формують різні моделі формування цінового механізму.

1. Модель формування цінового механізму при дезинтегрованій системі господарювання.

З початку 90х років під дією прискореної реорганізації і приватизації підприємств АПК домінуючий вплив на господарські зв'язки здійснювали дезінтеграційні процеси. Одним з основних принципів функціонування виробництва стало отримання максимального прибутку в конкретному підприємстві. Це стосувалось і молочно-продуктового підкомплексу. Внаслідок цього молокопереробні підприємства не мали зацікавленості в розвитку сільгоспвиробників занижуючи ціни на сировину, несвоєчасно здійснюючи оплату. Все це привело до збитковості галузі молочного скотарства та зменшені кількості молочних ферм та поголів'я корів, а відповідно і дефіциту сировини. В даних умовах характер взаємодії ринкових агентів здебільшого носить формально договірний характер.

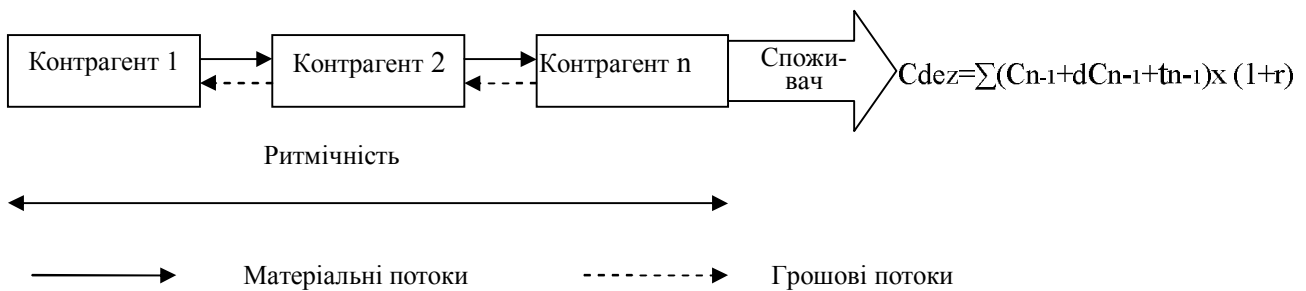

Рис.2. Модель формування кінцевої ціни при дезінтегрованій системі

де C_{dez} – вартість кінцевої продукції при дезінтегрованій системі;

C_{n-1} – вартість продукції що поставляється;

d - частка доданої вартості;

r - норма рентабельності;

t – транзакційні витрати.

Дана модель найменше гармонізує інтереси учасників в ланках постачань, що і створює одну з основних проблем розвитку ринку молока і молочної продукції – диспаритет цін.

Ціни на сільськогосподарську продукцію зростають майже у 5 разів менше, ніж на промислові товари, які споживаються галуззю. Як наслідок, у молочній

галузі витрати на виробництво продукції не відшкодовуються виручкою від її реалізації в обсягах, необхідних для відтворювального процесу [5].

На практиці схематично процес прирощення ціни продукції можна представити за допомогою схеми (рис. 3)

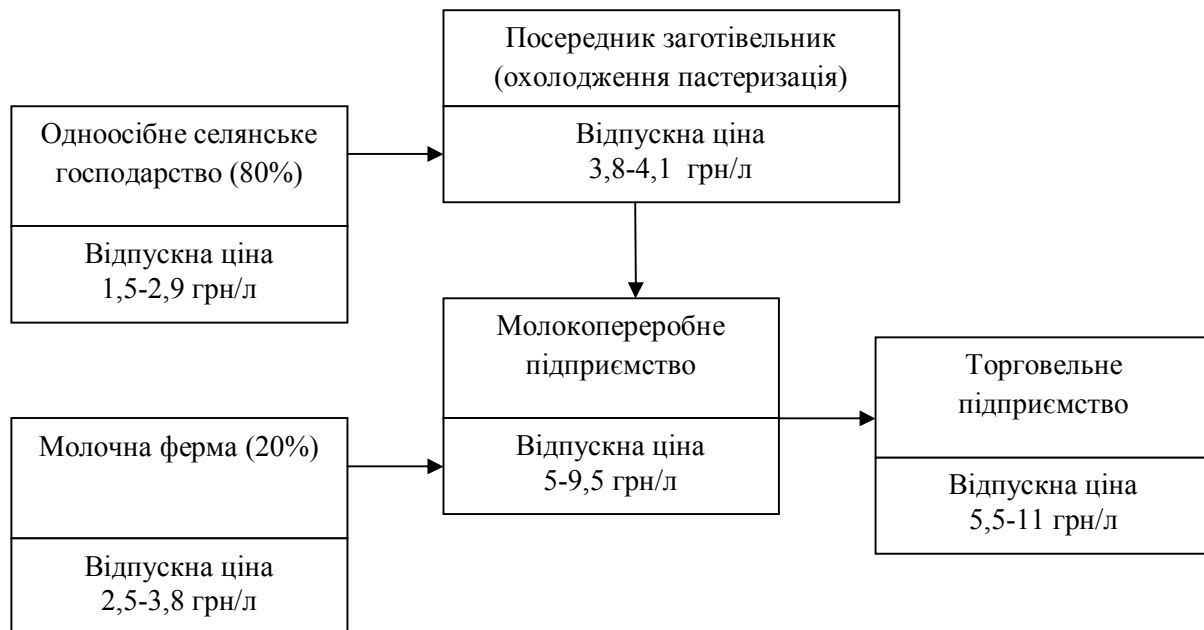

Рис.3. Схематичний процес прирощення ціни продукції на ринку молока і молочної продукції.

Важливим фактором при ціноутворенні на ринку готової молочної продукції є вплив посередників при закупівлі молока-сировини і реалізації готової продукції. Хорунжий М.Й. зазначає, що через відсутність прямих зв'язків у системі «виробник-споживач», рівень ціни на аграрну продукцію визначає не пропозиція, а посередник. При закупівлі молока посередницькими структурами, за оцінкою Бондаренко В.М., закупівельна ціна його зростає на 15-20 %. При цьому залежно від асортименту торгового дому, відповідних доплат за входження молочної продукції до продажу у торговельній мережі, оптова ціна підприємства на молочну продукцію зростає на 25-60 %.

Внаслідок цінових деформацій молоко продається практично за безцінь, а ціни на промислову продукцію і послуги досягли такого рівня, при якому виробництво молока в абсолютній більшості господарств стало низькорентабельним або збитковим [6].

2. Модель формування ціни при замкнутій інтегрованій системі.

Стабільність виробництва молочної продукції напряму залежить від вчасного забезпечення підприємства якісною сировиною в необхідному обсязі. Внаслідок сировинної кризи в молочному тваринництві великі переробні підприємства почали створювати вертикально інтегровані холдингові структури по виробництву і переробці молока на основі кінчної (створення власних підрозділів) та квазіінтеграції (купівлі відповідної ланки).

Приєднання сільськогосподарського підприємства до промислового дозволяє підвищити забезпеченість переробного підприємства сировиною, підвищити рівень використання виробничих потужностей, активізувати фінансово-економічну діяльність за рахунок диверсифікації.

При такій формі організації розрахунки між структурними підрозділами можуть здійснюватись на основі трансферних цін.

Трансферна ціна – внутрішньо фірмова ціна, що приймається в угодах, розрахунках між окремими підрозділами, філіалами корпорації.

Застосування трансферних цін в середині інтегрованого підприємства для розрахунків між його учасниками підвищує ефект їх діяльності. Прибуток, який розраховується на основі таких цін є показником ефективності взаємодії підрозділів.

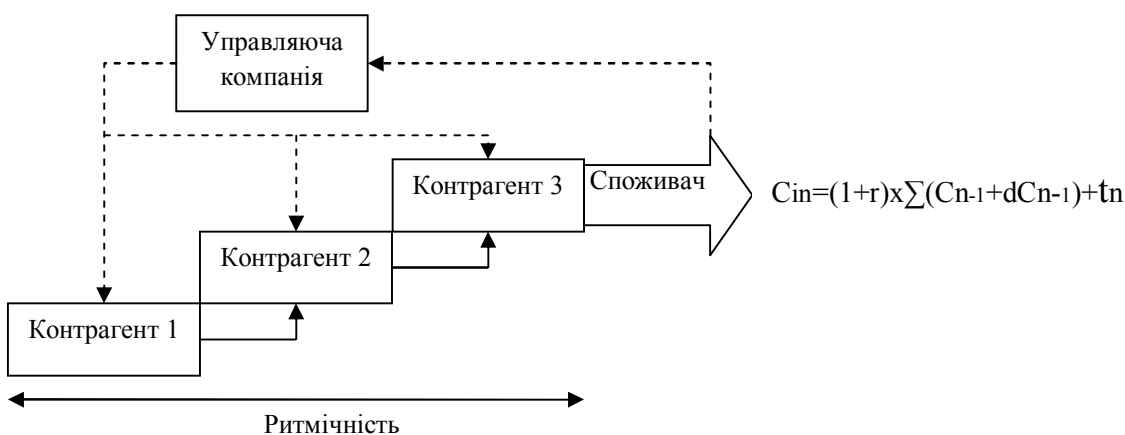

Рис.4. Модель формування кінцевої ціни при замкнутій інтегрованій системі

де C_{in} - вартість кінцевої продукції при інтегрованій системі;

C_{n-1} – вартість продукції що поставляється;

d- частка доданої вартості;

r- норма рентабельності;

t – транзакційні витрати.

В рамках корпорації доходи розподіляються у відповідності з фактичними витратами на його виробництво.

Таким чином встановлені ціни на 5-10% нижче середньо ринкових, що підвищує цінову конкурентоспроможність [1] .

Як видно з наведених схем при інтегрованій системі між каналами технологічного ланцюга можуть бути відсутні грошові потоки, що прискорює ритм виробництва. Вартість кінцевої продукції зменшується на вартість транзакційних витрат та виведена з під суми норма рентабельності не збільшує значення її складових.

Вважається, що транзакційні витрати займають близько 40% в сукупних витратах. Зміна їх величини є індикатором життєвого циклу вертикально інтегрованої структури [8].

Схему матеріально-фінансових потоків при конічній та квазіінтеграції молокопереробного підприємства з виробником сировини представлено на рис

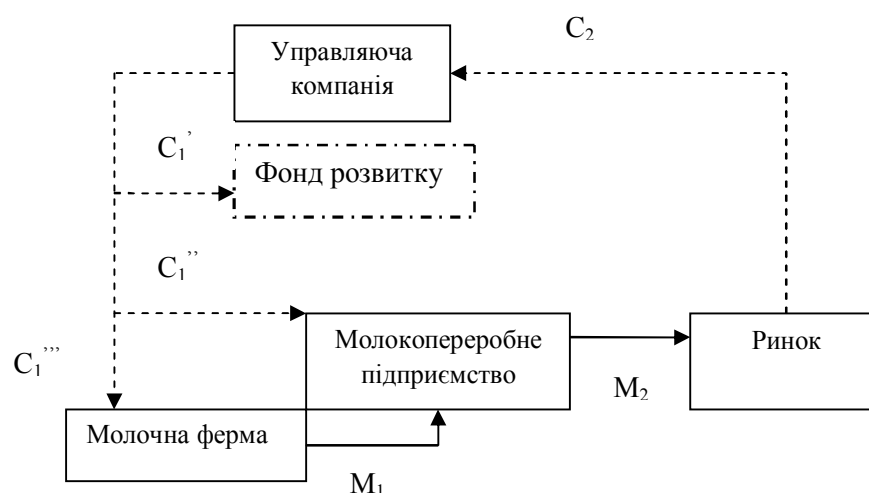

Рис.5. Схема матеріально-фінансових потоків при конічній та квазіінтеграції молокопереробного підприємства з виробником сировини

де C_1' - відрахування у фонд розвитку;

C_1'' - витрати на виробництво продукції переробки;

C_1 ''' - витрати на виробництво сировини;

C_2 - оплата вартості реалізованої продукції;

M_1 –матеріальний потік сировини;

M_2 –матеріальний потік готової продукції.

Основний метод розподілу економічних результатів діяльності структурних одиниць базується на повних витратах.

При жорстко інтегрованому виробництві управляюча компанія розподіляє грошові ресурси отримані від реалізованої продукції у відповідності до витрат на виробництво агросировини та виробництва готової продукції. Різниця ж між доходом і витратами акумулюється в фонді розвитку, який управляюча компанія повинна розподілятися у відповідності до норм прибутку конкретного підрозділу, але частіше це здійснюється на власний розсуд керівництва, що має суб'єктивний характер.

При добросовісному управлінні ці кошти мають пропорційно розподілятися між ланками виробництва для формування його інтенсивного розвитку тобто є джерелом інвестицій у розвиток виробництва.

3. Механізм формування ціни при еквівалентному обміні.

Проміжний варіант між дезинтегрованою та жорстко інтегрованою структурою є договірна партнерська або ал'янсна форма взаємодії.

Необхідність регулювання обмінних відносин найбільш актуальна для тих агропромислових формувань, учасники яких зберігають свою господарську самостійність за умов забезпечення рівновигідної співпраці.

Одним із основних методологічних прийомів при встановленні цін в такій партнерській основі має бути колегіальний підхід до встановлення цін.

Питання про закупівельні ціни на сировину і відпускні на продукцію вирішують на раді директорів у склад якої входять представники сільгоспвиробників, переробного підприємства, а при інтеграції вперед іще і представники торговельних організацій. При чому основою безконфліктного вирішення цього питання є встановлення справедливих пропорцій обміну і розподілу.

Критерієм рівновигідності обмінних відносин прийнято вважати вклад окремих учасників в кінцевий економічний результат інтегрованого формування.

Існує декілька підходів до його оцінки: перший полягає в використанні нормативів сукупної ресурсоемності (всі види виробничих ресурсів приводяться до вартісної оцінки на всіх стадіях стадіях виробництва; другий оснований на використанні нормативних виробничих витрат, що складаються на різних етапах руху продукту.

За даного типу вертикальної інтеграції найбільш доцільною формою врахування економічних інтересів може бути модель еквівалентного обміну.

Формування вертикальних зв'язків на основі договірних відносин між формально незалежними учасниками вимагає створення таких механізмів інтеграції, які забезпечують еквівалентний обмін між інтегрованими структурами, що досягається встановленням паритету цін, врегулюванням структури витрат на виробництво кінцевої продукції, яка б давала відшкодувати нормативні витрати товаровиробника сировини, збільшені на рівнозначний коефіцієнт прибутковості підприємства [9].

Дана модель використовує значення нормативних витрат, адже контроль над фактичними витратами партнера, які можуть бути завищені, досить складний. Модель спонукає учасників до пошуку ефективних механізмів скорочення витрат в порівнянні з запланованими, що стимулює інтенсивний розвиток виробництва та дозволяє збільшити прибуток.

Висновки. Важливою умовою ефективного функціонування та розширеного відтворення підприємств, виробників молока та молочної продукції, є створення налагодженого економічного механізму встановлення цін. Особливо актуальним це питання постає у встановленні паритетних цін між сільськогосподарськими виробниками і переробними підприємствами, що є основою гармонізації відносин та узгодженості інтересів. Питання методики оцінки ступеня гармонізації інтересів вимагає подальшого дослідження.

Список використаних джерел

1. Мальцев Н.В. Совершенствование механизмов распределения конечных результатов между субъектами интеграции в молокопродуктовом подкомплексе АПК региона /Н.В. Мальцев// Аграрный весник Урала.- 2009.-№12(66).- С.10-12
2. Ярема Л.В. Аспекти побудови економічного механізму інтеграції на підприємствах агропромислового комплексу//Л.В.Ярема//Актуальні проблеми економіки.- 2009.-№2(92).- С115-122
3. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: Підручник.-2-ге вид.,доп.і перероблене.-К.:КНЕУ, 2002.-624с
4. Охріменко І.В. Гармонізація економічних відносин між учасниками аграрного об'єднання / І.В.Охріменко //Вісник сумського національного аграрного університету Серія «Фінанси і кредит».- 2008.-№2.- С.377-382
5. Рябенко А.Є. Система функціонування ринку молока України та шляхи його удосконалення/ А.Є. Рябенко, О.Г. Радаєва /Наука й економіка.-2010.- №1(17).- С.170-174
6. Соловійов М. Ф. Економічний механізм інтенсифікації молочного скотарства / М. Ф. Соловійов, А. А. Романенко // Вісник ХНАУ. — 2007. — № 2. - С 236-245
7. Родионова О.А. Стимулирующие и сдерживающие факторы развития интеграции в аграрном секторе/ О.А. Родионова // Аграрный весник урала .- 2009.-№ 8 (62).- С25-28
8. Ярема Л.В. Аспекти побудови економічного механізму інтеграції на підприємствах агропромислового комплексу/ Л.В. Ярема //Актуальні проблеми економіки.- 2009.-№2(92).- С115-122